

Arantza Diez

Lesbos, a cor obert

Pròleg d'Oscar Camps

Columna

Els
beneficis
es destinen a
Proactiva
Open Arms

LESBOS, A COR OBERT

ARANTZA DIEZ
LESBOS,
A COR OBERT

Pròleg d'Oscar Camps

PRIMERA EDICIÓ: OCTUBRE DEL 2016
© ARANTZA DIEZ, 2016
© DEL PRÒLEG: OSCAR CAMPS, 2016
© COLUMNNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.
AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA
ISBN: 978-84-664-2144-7
DIPÒSIT LEGAL: B. 15.726-2016
FOTOCOMPOSICIÓ: ÁTONA VÍCTOR IGUAL, S.L.
CARRER ARAGÓ, 390 - 08013 BARCELONA
IMPRÈS A: REINBOOK

www.columnnaedicions.cat

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

*Al Lucas i a l'Aina, els nens que veia cada cop
que n'agafava algun als meus braços.*

*A la Latifa i a tots els nens que
desembarquen a Lesbos.*

I al Carles, per donar-me llum contínua.

«Qui salva una vida salva la humanitat».

PROVERBI RABÍNIC

«Digues: Em refugio en el Senyor de l'alba,
del mal que fan les seves criatures,
del mal de la fòscor quan s'estén,
del mal de les bruixes que bufen en les granadures,
del mal envejós quan enveja».

ALCORÀ 113

Índex

Pròleg, d'Oscar Camps	11
Preàmbul	17
Lesbos, l'illa (des)coneguda	19
L'arribada	27
To Kyma. L'onada	37
Xuei, xuei	47
Grenze	57
La Grande Marcia	65
Dignitat	77
Tango Victor	85
Una gota a l'oceà	97
El far de Korakas	107
L'infern de Moria	119
La lluna plena	131
L'últim supervivent	143
Persones que salven persones	153
#safepassage #opentheborders	165
Epíleg	173
Agraïments	183

L'illa de Lesbos té 1.634 km², és a dir, més o menys el doble que Menorca i, aproximadament, la meitat que Mallorca, i uns 86.000 habitants. És la tercera illa més gran de Grècia. És terra d'oliveres —el seu oli és deliciós— i el mar que la banya és transparent fins a ofendre. Els seus punts més alts són a mil metres per sobre del nivell del mar: són les muntanyes Lepetymnos i Olympos. I Homer ja en va parlar a la Ilíada.

Lesbos, l'illa (des)coneguda

La primera vegada que vaig sentir a parlar de Lesbos va ser a la Facultat de Filosofia i Lletres de l'Autònoma, en una classe magistral d'Introducció al Pensament Clàssic que impartia el doctor Manuel Balasch. Estudiàvem la cultura grega arcaica a través dels seus pensadors, rapsodes, aedes i poetes lírics, com Safo de Lesbos, una revolucionària que va esprémer al màxim la llibertat de què gaudien les dones de la Grècia antiga, especialment fora d'Atenes. Va néixer a l'illa de Lesbos entre els anys 650 i 610 aC, en un poblet del sud anomenat Eresos. A Mitilene, la capital, hi va fundar una mena d'acadèmia, la Casa de les Servidores de les Muses, on ensenyava a les seves alumnes a escriure i a recitar poesia. Es va haver d'exiliar a Siracusa acusada d'haver participat en la revolució per derrocar el governant de l'illa, Pítac, però va poder tornar a casa al cap d'uns anys. L'hellenista Balasch no tenia clar que la poetessa Safo hagués estat la llibertina que la història ens ha explicat que va ser, i assegurava que la fama de dona dissoluta que tenia li venia del poeta llatí Ovidi, que en va parlar, molts segles més tard, en la seva obra. De fet, en els seus versos, Safo va escriure molt sobre l'amor, va dedicar poemes a

dones i fins i tot va escriure una oda a Afrodita, deessa de l'amor i la bellesa. Per això la paraula que designa l'amor entre dones, l'amor lèsbic, ve d'aquesta illa on va néixer, va viure i va morir Safo.

Ras i curt, aquests són tots els coneixements que havia acumulat sobre l'illa de Lesbos al llarg de la meua vida, i es reduïen als temps feliços com a estudiant de Clàssiques. Mai més m'hi vaig tornar a interessar. Fins al primer cap de setmana d'octubre del 2015, exactament vint-i-un anys més tard. De cop va entrar un whatsapp al meu telèfon que deia: «Diez, com estàs?». Era del realitzador David Fontseca, director de la productora La Kasetta, amb qui havia treballat feia temps en diversos projectes. Si m'escrivia un dissabte, era perquè en portava alguna de cap. I vaja, si en portava una de cap, una de ben grossa. Estirant el fil d'un tuit, havia descobert que un petit grup de socorristes catalans, de Badalona, s'havien plantat a l'illa de Lesbos per ajudar els refugiats que fugien des de Turquia en precàries llanxes pneumàtiques a arribar amb vida a les seves platges. Bé, més que per ajudar-los, eren allà per rescatar-los, per salvar-los d'una mort sovint segura. Era, sens dubte, una gran història per fer un documental. M'hi vaig llançar de cap sense dubtar-ho.

I llavors va començar la meua veritable immersió en l'illa, en la idiosincràsia i la fesomia, en la situació i els accidents geogràfics, en el mar, «el mar de Lesbos», com l'anomenava el David —de fet, aquest va ser el títol provisional del nostre documental durant molts dies. Efectivament, el mar de Lesbos existia:

no era cap altre que l'Egeu, una mena de badia gegantina a dins del Mediterrani esquixada per les precioses illes Cíclades i Espòrades, les primeres illes a l'abast dels antics grecs, a través de les quals van elaborar el que el Balasch anomenava una «metafísica marítima», transcendental per al pensament europeu. «Al més enllà del mar només s'hi arriba per abstracció», deia el Balasch, i va ser així com «el més enllà» es va convertir en una de les obsessions dels pensadors de la Grècia clàssica. En realitat, uns vint-i-cinc segles després, hi havia coses molt concretes més enllà del mar. Sobretot, hi havia guerra, misèria, inhumanitat i molta desesperació. Més enllà de l'Egeu hi ha Turquia, i també Síria, i l'Iraq, l'Iran, l'Afganistan, el Pakistan o Bangla Desh, països d'on provenien la majoria de pròfugs, els mal anomenats *refugiats* —els anomenem així, però quan fugen encara no ho són i qui sap si ho arribaran a ser algun dia.

Sobre el paper, però, en la fase de documentació, abans d'arrencar la nostra particular odisea per la realitat de l'illa, Lesbos no era més que «la principal porta d'entrada a Europa» per als milers de persones que cada dia fugien de la violència i la pobresa en els seus països d'origen. De fet, Lesbos sempre havia estat un punt d'entrada a Europa, i és lògic: el tros de mar que la separa de Turquia, conegut com l'estret de Mitilene, fa només cinc milles nàutiques, és a dir, deu quilòmetres, un trajecte que es pot fer perfectament en una hora a bord d'un veler de mida mitjana si hi bufa una mica de vent, o en mitja hora si es viatja en una zòdiac amb un motor senzill. Perquè ens

en fem una idea, entre el port d'Eivissa i el de Formentera hi ha una distància d'onze quilòmetres i un ferri triga mitja hora a anar d'una illa a l'altra. Què ho feia, que tanta gent, milers de persones, creuessin aquell tros de mar en barcasses pneumàtiques sobre-carregades? No era cap misteri. La frontera terrestre turcogrega estava tancada, tancada i barrada, des del 2012. El juliol d'aquell any, quan encara no s'havia complert el primer aniversari de la guerra de Síria, els atacs contra civils es van intensificar, especialment a la ciutat d'Alep, a només trenta quilòmetres de la frontera amb Turquia. Dues-cents mil persones van haver de fugir del país, i unes sis mil cinc-cents van aconseguir travessar a peu la frontera entre Turquia i Grècia i entrar a Europa. Va ser llavors quan el govern grec, aleshores presidit pel conservador Andonis Samaràs, va decidir tirar endavant els plans ideats un any abans per l'aleshores primer ministre, el socialista Iorgos Papandreu, de construir una tanca metàl·lica a semblança de la de Melilla, amb càmeres tèrmiques i sensors de moviment. Per construir-la, Atenes va demanar ajuda econòmica a la Unió Europea, que s'hi va negar, però no va fer res per evitar que s'aixequés un altre mur de la vergonya en territori europeu. En només sis mesos, la tanca es va fer realitat: va costar tres milions d'euros, sufragats íntegrament pel govern grec —això sí, tirant dels fons europeus destinats a refugiats, integració, fronteres i retorn. Feia uns deu quilòmetres de llarg i quatre metres d'alt, i era —és— metàl·lica, bastida amb filferro espinós. Completava la frontera natural amb Turquia, el riu

Evros, i havia de fer les coses més fàcils als oficials de Frontex, l'Agència Europea per a la Gestió de la Cooperació Operativa en les Fronteres Exteriors, que ja havia desplegat a la zona uns dos-cents efectius per evitar que els pròfugs arribessin «il·legalment» a Grècia.

És fàcil entendre, doncs, que, un cop tancada la frontera terrestre (la segura), bona part d'aquella gent que s'estava a Turquia en situació de «trànsit» —el 2015 ja sumaven gairebé dos milions de persones— sortissin del país per mar. Kos, Samos, Chios, Farmakonisi i Lesbos es convertirien en els punts d'arribada. I Lesbos, amb diferència. Quines ironies: Europa s'entesta a tancar fronteres i la gent que necessita viure —no ja en pau, dic viure o, el que és el mateix, no morir— insisteix a travessar-les.

Ara que sabem quanta gent es juga la vida fugint pel mar, aquelles xifres d'entrades a Grècia per terra fan plorar encara més: en tot el 2010, per exemple, van creuar la frontera terrestre turcogrega unes trenta-sis mil persones. Sí, trenta-sis mil. En tot el 2015, prop de vuit-cents cinquanta mil persones van creuar l'Egeu jugant-se la vida a cara o creu. Entre l'octubre i el desembre d'aquell any jo veuria i tocava moltes d'elles, i hi parlaria.

Quan vaig sentir a parlar de Lesbos per primer cop amb divuit anys, en aquelles aules de l'Autònoma, no podia imaginar que en aquesta illa viuria alguns dels moments més difícils de la meua vida professio-

nal. «Lesbos és una trampa emocional per a les persones bones. No pots marxar de Lesbos, ningú se'n va de Lesbos», em va dir l'Oscar Camps, *alma mater* dels socorristes de Proactiva Open Arms, el dia que ell tornava a Barcelona després de tres setmanes intensíssimes a l'illa. Tenia raó. Sento que una part de la meva ànima s'ha quedat allà. Per sempre.